

STAV PRIPADNIKA POLICIJE MUP-a REPUBLIKE SRPSKE PREMA ZAVISNICIMA OD ALKOHOLA I NARKOTIKA

THE ATTITUDE OF THE POLICE OFFICERS OF THE RS MINISTRY OF INTERIOR AFFAIRS TO ALCOHOL AND DRUG ADDICTS

Anatolij Milovanović | Doktorand Megatrend Univerziteta, Beograd | toljapc@yahoo.com

UDK: 343.85

351.746.2(497.6 Република Српска)

Sažetak

Osnovni problem u ovom istraživačkom radu predstavljaju situacije u kojima policija u Republici Srpskoj obavljajući svoje poslove i zadatke primenjuje represivne mere prema licima zavisnim od alkohola i narkotika. Poseban deo ovog problema je namera ovih lica da upotrebe oružje. Na osnovu toga formulisan je predmet istraživanja: „Stav pripadnika policije MUP-a RS prema zavisnicima od alkohola i narkotika“. Cilj istraživanja je utvrditi potreban nivo represivnih mera policije prema navedenim licima. Ukoliko se pripadnici policije u toku izvršavanja zadataka suočavaju sa licima pod uticajem alkohola ili narkotika, utoliko su potrebne posebne represivne mere, odnosno, ako zavisnici od alkohola i narkotika prilikom intervencije policije pružaju otpor, onda policijska ovlašćenja moraju biti šira. Sprovedeno je anketiranje pripadnika MUP-a Republike Srpske, odnosno, izvršena je procena intenziteta njihovih stavova i uverenja koja se odnose na nameru lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv policije. Naučni doprinos u ovom radu je analiza empirijskog istraživanja koja predstavlja polaznu osnovu u donošenju novih pravnih propisa u primeni represivnih mera prema ovim licima.

Abstract

The main problem in this research paper is the situation in which the police in Republika Srpska performing their duties and tasks apply repressive measures against persons dependent on alcohol and narcotics. A special part of this problem is the intention of these persons to use weapons. On the basis of this, the subject of the research was formulated: "The attitude of the police officers of the Ministry of Interior Affairs of Republika Srpska to alcohol and drug addicts". The aim of the research is to determine the required level of repressive measures of the police against the stated persons. If police officers face people addicted to alcohol or narcotics during the course of their tasks, special repressive measures are required, that is, if alcohol and drug addicts show resistance during police intervention, then the police authorizations must be larger. A survey of members of the Ministry of Interior Affairs of Republika Srpska was conducted, that is, an assessment was made of the intensity of their attitudes and beliefs related to the intention of the alcoholics and addicts of psychoactive substances to use weapons against the police. The scientific contribution in this paper is the analysis of empirical research, which is the starting point in the adoption of new legal regulations in the application of repressive measures against these persons.

Ključne reči: alkoholizam, narkomanija, policija, represivne mere, psihologija

Keywords: alcoholism, drug addiction, police, repressive measures, psychology

JEL klasifikacija: L66

Uvod

Sve veći broj zavisnika od alkohola i narkotika u društvu predstavlja ozbiljan bezbednosni izazov sa kojim se suočavaju policijski službenici MUP-a Republike Srpske. Naročito, to su situacije gde postoji stvarna opasnost da zavisnici upotrebe oružje. Ovaj istraživački rad se sastoji od tri tematske celine u kojima se istražuje ovaj problem. U prvom delu se određuje pojam alkoholizma i narkomanije sa posebnim osvrtom na njihove uzroke i uticaj na pojavne oblike kriminaliteta. U drugom delu rada se navode postojeća zakonska rešenja (*de lege lata*) u primeni represivnih mera protiv subjekata koji prouzrokuju ovaj bezbednosni problem. Treća tematska celina predstavlja psihološki aspekt istraživačkog rada, odnosno analizu podataka prikupljenih anketiranjem pripadnika policije, nakon koje je dat predlog novog pravnog pristupa u primeni represivnih mera (*de lege ferenda*).

1. Određenje pojma alkoholizma i narkomanije

Pojam alkoholizma i narkomanije možemo definisati i određivati sa više aspekata. Sa kriminološkog aspekta, prema Boškoviću, alkoholizam i narkomanija su socijalno patološke pojave kojima se bave naučnici raznih profila (psihijatri, psiholozi, sociolozi i pravnici). Izvesno je da se radi o pojavi koja ima i patološku i socijalnu komponentu, ali za razliku od ostalih oblika devijantnosti ovde je reč prevashodno o bolesti. Naime, u psihijatriji je nepodeljeno mišljenje da se radi o patološkim promenama ličnosti koje se mogu lečiti. S druge strane, pravna nauka, odnosno krivična zakonodavstva u velikom broju zemalja uvela su meru bezbednosti „obavezno lečenje alkoholičara i narkomana“.[1] Slično njemu, Trbić smatra da, alkohol predstavlja drogu broj jedan, a alkoholizam najrasprostranjeniju toksikomaniju.[2]

Po međunarodnim standardima, Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je usvojila definiciju: „Narkomanija je stanje povremenog ili stalnog trovanja koje uzrokuje ponavljano unošenje droga (prirodne i/ili veštačke) koje su štetne za pojedinca i društvo“.[3]

1.1. Uzroci alkoholizma i narkomanije

Zaista, kao da su ljudi oduvek imali potrebu da povremeno napuste svakodnevni život, da se predaju čarima nekog drugog, skrivenog, tajanstvenog, pa i zabranjenog sveta i da u njemu nađu ne samo mir, bezbrižnost i olakšanje, nego čak i opravdanje i smisao za onu svakidašnjicu iz koje su bežali.[4] Ovo je samo jedan od primera koji opisuje početne korake u postanku zavisnika od alkohola i narkotika. Kriminolozi kao uzrok alkoholizma i narkomanije objašnjavaju da, bolesti zavisnosti, ili kako se u literaturi često sreće pojam toksikomanija (od grčke reči „toksikos“ = otrov), spadaju socijalni i psihički poremećaji ljudske ličnosti koje karakterišu tri osnovna elementa: želja i potreba za konzumiranjem određenih hemijskih, mineralnih ili biljnih supstanci; težnja za povećanim količinama; i psihička zavisnost, kao posledica navike.[5]

Nikolić sa aspekta neuropsihijatrije tvrdi da je otuđena ličnost današnjice mentalno traumatizovana, stalno u strahu, zabrinuta, nesigurna i neurotizovana pa u svakodnevno „preprogramiranom“ životnom ritmu, u prenapregnutoj životnoj utakmici ima snažnu potrebu za umirujućim sredstvima. Tako nastaje masovna potrošnja psihoaktivnih supstanci (PAS), kolokvijalno rečeno „droga“, legalnih i ilegalnih (duvan, alkohol, droga) i tako su široka vrata i široki put otvoreni za BZ-I (bolesti zavisnosti-prim. aut.).[6]

Savremena medicina preko SZO (Svetska zdravstvena organizacija) klasifikuje bolesti zavisnosti u sledeće poremećaje:

- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe alkohola, F10;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe opijata, F11;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe kanabinoida, F12;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe sedativa ili hipnotika, F13;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe kokaina, F14;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe drugih stimulansa uključujući kofein, F15;

- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe halucinogena, F16;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe duvana, F17;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe isparljivih rastvarača, F18;
- Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe više droga i upotrebe drugih psihoaktivnih supstanci, F19.[7]

1.2. Bolesti zavisnosti kao uzrok kriminaliteta

Bolesti zavisnosti predstavljaju ozbiljan problem društva u celini. Sa bezbednosnog aspekta, posebnu težinu ovog društvenog problema jesu njene manifestacije koje prouzrokuju gotovo sve vidove kriminaliteta. U kriminološkim razmatranjima Ignjatović tvrdi, transparentna je veza alkoholizma i zločina. U „alkoholičarski kriminalitet“ spadaju: pre svega, krivična dela vozača motornih vozila koji u saobraćaju učestvuju pod dejstvom alkohola, zatim „verbalna krivična dela“, poput uvreda i kleveta, razni oblici telesnih povreda, ređe ubistva i silovanja. Zajednička crta ovih dela je izražena agresivnost njihovih učinilaca, koja je posledica otklanjanja inhibicionih faktora pomoću alkohola.[8] Slično tome prema Boškoviću, uopšte, smatra se da je „alkoholičarski“ kriminalitet specifična vrsta kriminaliteta, vezana posebno za delikte nasilja.[9] Prema istom autoru, problem alkoholisanosti i kriminaliteta ne ispoljava se samo u vršenju krivičnih dela već i u njihovoj težini.[10] Takođe, dominantan stav u neuropsihijatriji priznaje, alkohol je najveći kriminogeni faktor. Složena uzročno-posledična veza između alkohola i kriminaliteta je poznata vekovima. Alkoholisanost ima primopredajnu ulogu u svim oblicima kriminaliteta (krađe, nasilje ubistva, razbojništva, seksualni delikti, teške telesne povrede...).[11] Isti autor objašnjava, narkoman koji ne može bez droge, čini sve da nađe sredstva da kupi drogu, a to je moguće samo ako uđe u kriminal.[12]

Definicija, slična već navedenom glasi, sekundarni kriminalitet u vezi sa drogama – pod sekundarnim kriminalitetom u vezi sa zloupotrebom droga se danas, u osnovi, podrazumjevaju djela koja se vrše da bi se došlo do droga ili sredstava za njihovu nabavku kao što su imovinski delikti, ubistva, krivotvorenja i sl., kao i djela koja se vrše pod djelovanjem droga u najširem mogućem dijapazonu. I u jednom i u drugom slučaju, nerijetko je riječ o vrlo teškim krivičnim djelima.[13]

1.3. Psihološke karakteristike zavisnika

Vladeta Jerotić opisujući zavisnike od narkotika obrazlaže, opasnost od destruktivnosti raste kod onih narkomana koji su svoje strašljivo, reaktivno povlačenje iz društva, pod uticajem dužeg uzimanja droge, pretvorili u povlačenje karakterizovano indiferentnošću prema drugima.[14] I dalje, provala njegove agresivnosti, ponekad ojačana vrstom droge, čak i onda kada nosi u sebi progresivan cilj, nije primarno konstruktivna, već destruktivna.[15]

Prema Nikoliću, kriminogeno ponašanje je direktna posledica dejstva neke kriminogene droge (Heroin, LSD, Kokain, Amfetamin...), posledica akutne ili hronične intoksikacije (gubitak kontrole, oštećeno rasuđivanje, agresija...), ili su pak narkomani bez psihoaktivnog „pogonskog goriva“. Neka svojstva ličnosti narkomana i prisutni (latentni) psihijatrijski poremećaji olakšavaju kriminalna ponašanja.[16] Pored individualnih stavova nekih autora, slične stavove imaju i timovi koji neposredno učestvuju u rešavanju ovog problema, odnosno, jasno je potpuno da problemi, zbog zloupotreba droga i alkohola, nisu uvek samo medicinski, već su često problemi socijalne i psihološke prirode. Medicinski, nema sistema u telu koji nisu oštećeni drogama i alkoholom. Većina psihičkih funkcija je, takođe pogođena. Pojavljuju se vrlo često: halucinacije, sumanute ideje i promene raspoloženja. Pacijenti, često trebaju socijalnu pomoć, da se vrate u normalne tokove egzistencije. Oni, možda, trebaju i pomoć da se uzdrže od kriminogenog ponašanja, pomoć u obezbeđivanju stana, zaposlenosti, izbegavanju aktivnosti i kriza – koje mogu ubrzati recidiv, i pomoć za razvijanje novih odnosa.[17] Na osnovu ovih navoda, lako je zaključiti da pripadnici policije pred sobom imaju kriminogene ličnosti prema kojima moraju postupati sa posebnim merama.

2. Pravni okvir primene represivnih mera ovisnicima od alkohola i narkotika (*de lege lata*)

Represiju, (*lat. repression*), možemo tumačiti kao sprečavanje, suzbijanje, obuzdavanje i predstavlja najvažniju aktivnost pripadnika policije u okviru zakonom dodeljenih nadležnosti.

Postoje jasni pokazatelji da su zavisnici od alkohola i opojnih droga vrlo često agresivni, da teško kontrolišu svoje ponašanje i kada se nađu bez opijata upadaju u krizu prilikom koje čine teška krivična dela. U evidenciji organa formalne socijalne kontrole brojni su primeri gde su zavisnici bili naoružani i da su bili spremni ugroziti ljudski život. I pored toga, postojeća zakonska rešenja "ne uvažavaju" ovaj bezbednosni izazov u potrebnoj meri, posebno kada takva lica treba sprečiti ili obuzdati da počine krivično delo.

U Članu 76. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisano je obavezno lečenje od zavisnosti, a u stavu 1. navedeno je da "mjera bezbjednosti obaveznog liječenja od zavisnosti može se izreći učiniocu koji je krivično djelo učinio pod odlučujućim djelovanjem zavisnosti od alkohola ili opojnih droga, ako postoji opasnost da će zbog te zavisnosti i ubuduće činiti krivična djela".[18] U slučaju da zavisnik učini krivično delo pod uticajem alkohola ili narkotika, naše krivično pravo predviđa institut *actiones liberae in causa (seu ad libertatem)*, tj. radnje slobodne u uzroku (ili vezane za slobodno stanje) nazivajući ga skrivljena neuračunljivost. Krivica učinioca krivičnog dela koji se upotrebom alkohola, droga ili na drugi način doveo u stanje u kojem nije mogao da shvati značaj svog dela ili da upravlja svojim postupcima, utvrđuje se prema vremenu neposredno pre dovođenja u takvo stanje (član 24. KZ). Njegov cilj jeste rešavanje problema krivice onih učinilaca koji su krivično delo učinili u stanju neuračunljivosti, ali su sami sebe doveli u to stanje.[19]

Republika Srbija je na osnovu ovog zakonskog rešenja uredila postupke organa formalne socijalne kontrole u situacijama kada je već došlo do izvršenja krivičnog dela od strane zavisnika od alkohola ili narkotika, isto je i u Republici Srpskoj. Međutim, stvarne situacije, kada zavisnici predstavljaju bezbednosni izazov, a koje su gotovo svakodnevne u redovnim policijskim aktivnostima, ostaju pravno neuređene, odnosno bez konkretnih pravnih odredaba. Brojni su primeri u praksi, upotrebe oružja od strane narkomana koji se ne ustručavaju da ga upotrebe čak i protiv policijskih službenika. U ovom radu je naveden primer gde je prilikom intervencije ubijen policajac od strane zavisnika od narkotika.

Republičko javno tužilaštvo, Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala uputilo je danas sudiji za prethodni postupak Okružnog suda u Banjaluci, prijedlog za određivanje mjere pritvora protiv osumnjičenog M.Š. zbog postojanja osnovane sumnje da je počinio krivično djelo Teško ubistvo na štetu policijskog službenika Tubin Slađenka u sticaju sa krivičnim djelom Ubistvo u pokušaju na štetu Šabić Veselka. Osumnjičenom se stavlja na teret da je dana 21.04.2019. godine u vremenskom periodu od 18.50 do 19.15 časova u mjestu Gornja Ravska, opština Prijedor, ispred porodične kuće, nakon verbalnog sukoba sa suprugom, napao oca Šabić Veselka, koji je pokušao da stane u odbranu svoje snahe, zadavši mu s leđa više uboda nožem. Nakon što je o ovom događaju obavještena policija, na lice mjesta došao je policijski službenik Tubin Slađenko, kojem je osumnjičeni po njegovom ulasku u kuću, nanio teške tjelesne povrede u predjelu stomaka, pucajući iz vatrenog oružja – lovačke puške, sačmarice iz neposredne blizine, od kojih povreda je isti i preminuo.[20]

U evidencija organa formalne socijalne kontrole postoje slični primeri, a zajedničko za sve njih je postupanje policije na osnovu „prepisanih“ zakona iz vremena kada zavisnici, posebno od narkotika, nisu predstavljali bezbednosnu pretnju kao što je to danas. Navedeni osumnjičeni je od ranije bio poznat kao narkoman, a na lice mesta je upućen samo jedan policijski službenik koji je intervenisao u skladu sa postojećim propisima o upotrebi sredstava prinude i vatrenog oružja.

3. Empirijsko istraživanje [21]

Alkoholizam i narkomanija su odavno predmet istraživanja u oblasti krivičnog prava, bezbednosti, a posebno kriminologije. Naime, ne bi bilo racionalno posmatrati ovu grupu ljudi samo iz ugla pravosuđa koje se sa njima suočava tek u sudnicama, odnosno kada je već došlo do izvršenja krivičnog dela, koja su u najvećem broju teška i često sa smrtnim posledicama. U ovom istraživanju su prikupljeni stavovi i uverenja pripadnika policije koji se kao izvršni organ vlasti, prvi suočavaju sa ovim posebnim oblikom ugrožavanja bezbednosti društva u celini.

3.1. Subjekt istraživanja

Uzorak istraživanja sačinjavalo je 345 ispitanika pripadnika MUP-a Republike Srpske. Ispitani uzorak obuhvatio je tri organizacione jedinice, 25 (7.2%) pripadnika SAJ (Specijalne antiterorističke jedinice), 111 (32,2%) pripadnika JZP (Jedinice za podršku) i 209 (60.6%) pripadnika iz PU (policijskih uprava) na celokupnoj teritoriji Republike Srpske.

U pogledu starosti ispitanika obuhvaćen je uzorak starosne dobi u rasponu od 21 do 59 godina. Prosečna starost iznosi 39,13 godina.

Iz razloga manje zastupljenosti osoba ženskog pola u MUP-u RS nije bilo moguće ujednačavanje osoba po polu, već je uzorak bio kreiran tako da je obuhvatio uzorak u skladu sa procentualnom zastupljenošću pripadnika u odnosu na pol, odnosno 310 (89,9%) muškaraca i 20 (6,1%) žena, a 15 (4,3%) ispitanika se nije izjasnilo. Posmatrajući pripadnost po organizacionim jedinicama, uzorak SAJ činilo je 21 (84%) muškaraca i 4 (16%) žena, uzorak JZP 111 (100%) muškaraca, a uzorak PU 193 (92,3%) muškaraca i 16 (7,7%) žena.

Istraživanje je bilo neeksperimentalno, eksplorativno, a uzorak prigodan. Ispitanici iz tri ispitane grupe, koji su odabrani za ovo istraživanje, birani su nasumično, u zavisnosti od dostupnosti u trenutku ispitivanja i pod kontrolom rukovodnih radnika.

Tabela 1. Struktura uzorka u odnosu na organizacionu jedinicu MUP-a RS

ORGANIZACIONA JEDINICA	f	%
SAJ	25	7,2
JZP	111	32,2
PU	209	60,6
UKUPNO	345	100.0

Tabela 2. Struktura uzorka u odnosu na pol pripadnika MUP-a RS

POL	f	%
MUŠKI	310	89,9
ŽENSKI	20	5,8
NEIZJAŠNJENI	15	4,3
UKUPNO	345	100.0

3.2. Vreme i kadrovi istraživanja

Istraživanje je realizovano od 26.02.2018. do 05.12.2018. godine. Pored autora ovog rada u istraživanju su učestvovali načelnici Policijskih uprava i komandiri organizacionih jedinica u okviru svojih redovnih zadataka, a na osnovu odobrenja Ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske.

3.3. Instrumenti istraživanja

U ovom istraživanju korišćeni su sledeći instrumenti:

1. Profil indeks emocija – Jugoslovenska revizija i standardizacija (PIE-JRS), autora Roberta Plučika, za koji je standardizaciju izvršio Petar Kostić 1997. godine. Test je prisilnog

izbora i sastoji se od 62 stavke u kojima su uparene kombinacije 12 prideva kojima se definišu osobine ličnosti. Rezultat testiranja izražava se kružnim profilom izraženosti 8 emocionalnih dimenzija ličnosti (inkorporacija, zaštita, orijentacija, lišenost, odbacivanje, agresija, istraživanje, reprodukcija) i postignućem na BIAS skali i njihovim međusobnim odnosom.

2. Upitnik za procenu stava o zavisnicima, sastavljen za potrebe istraživanja. Sastoji se od 6 stavki izdvojenih na osnovu pregleda stručne literature i dokumenata organa formalne socijalne kontrole, a opisuje stavove i uverenja pripadnika policije o nameri lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv policijskih službenika, odnosno predstavljaju situacije sa kojima se suočavaju prilikom izvršavanja redovnih poslova i zadataka. Odgovori su se izražavali na petostepenoj skali Likertovog tipa (svaka tvrdnja je označavana na skali od 1 do 5, 1=potpuno netačno, 2=uglavnom netačno, 3=ne mogu da se odlučim, 4=uglavnom tačno i 5=potpuno tačno). Faktorskom analizom potvrđeno je jednofaktorsko rešenje.

Tvrdnje na koje su odgovarali ispitanici su bile:

1. Naoružana osoba u alkoholisanom stanju ne poštuje policiju.
2. Zavisnik od psihoaktivnih supstanci ne bira način da dođe do njih.
3. Zavisnik od psihoaktivnih supstanci ne poštuje ljudski život.
4. Velika verovatnoća je da će naoružano lice u alkoholisanom stanju ugroziti nečiji život.
5. Zavisnik od narkotika je spreman da upotrebi oružje ako mu treba novac za drogu.
6. Naoružano lice pod dejstvom psihoaktivnih supstanci je spremno upotrebiti oružje protiv policije.

3. Upitnik za prikupljanje osnovnih socio-demografskih podataka, kao i za prikupljanje informacija o dobijenoj podršci od strane osoba iz porodičnog i poslovnog okruženja, sastavljen za potrebe istraživanja. Sadrži 17 pitanja, koja uglavnom imaju ponuđene odgovore.

3.4. Varijable istraživanja

Nezavisne varijable:

- Organizaciona jedinica MUP-a (kategorije: SAJ, JZP, PU)
- Pol (kategorije: muški, ženski);
- Godine starosti (ispitanici sami upisuju podatke);
- Verska pripadnost (ispitanici sami upisuju podatke);
- Mesto rođenja (kategorije: selo, grad, varošica);
- Mesto stanovanja (kategorije: selo, grad, varošica);
- Obrazovanje (kategorije: srednja škola, viša škola, visoka škola i postdiplomsko obrazovanje);
- Godine radnog staža (kategorije: do 5 godina, preko 5 godina, preko 10 godina);
- Bračni status (kategorije: samac, u vezi, oženjen, razveden, udovac);
- Broj dece (ispitanici sami upisuju podatke);
- Broj članova domaćinstva (ispitanici sami upisuju podatke);
- Broj braće i sestara (ispitanici sami upisuju podatke);
- Opis odnosa u porodici (kategorije: izrazito dobri, dobri, osrednji, loši i izrazito loši);
- S kim najčešće razgovaraju o problemima (kategorije: članovi uže porodice, prijatelji nadređeni, kolege, neko drugi);
- Zadovoljstvo materijalnim stanjem porodice (kategorije: prilično nezadovoljan, nezadovoljan, nije siguran, zadovoljan, prilično zadovoljan);
- Nagrade u službi;
- Kazne u službi;
- Dobijanje podrške u profesionalnoj karijeri (članovi uže porodice, kolege, nadređeni, neko drugi);
- Strah od neuspeha prilikom obavljanja profesionalnih zadataka.

Zavisne varijable:

- Postignuće na Profil indeks emocija (PIE-JRS) čime se meri 8 emocionalnih dimenzija ličnosti: inkorporacija, zaštita, orijentacija, lišenost, odbacivanje, agresija, istraživanje i reprodukcija.
- Izraženost stava prema zavisnicima, koji opisuje njihovu nameru da upotrebe oružje.

3.5. Statističke tehnike i obrada podataka

Statistička obrada sirovih podataka izvršena je u IBM SPSS Statistics 22.

Za potrebe opisa uzorka, koji čine tri organizacione grupe MUP-a Republike Srpske, pripadnici SAJ, JZP i PU, korišćena je deskriptivna statistika.

U cilju ekstrahovanja manjeg broja važnih latentnih komponenti (faktora) iz skupa manifestnih obeležja (tvrdnji) koje su se odnosile na intenzitet stava pripadnika po organizacionim jedinicama MUP-a Republike Srpske prema zavisnicima korišćena je faktorska analiza (analiza glavnih komponenti).

Da bi se utvrdile relacije, odnosno povezanosti, između emocionalnih dimenzija ličnosti, merenih Profilom indeks emocija (PIE-JRS), s jedne strane, i intenziteta stava prema zavisnicima, sa druge strane, rađena je multipla regresiona analiza. Takođe, proveravan je i pojedinačni doprinos svakog prediktora regresionoj funkciji, te su zato računati beta koeficijenti i koeficijenti linearne, parcijalne i semiparcijalne korelacije.

Da bi se dobili testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina na većini socio-demografskih varijabli i varijabli stava prema zavisnicima, korišćena je jednosmerna analiza varijanse (ANOVA).

U cilju određivanja smera i jačine jednostavne veze između dve neprekidne promenljive, varijable intenziteta stava prema zavisnicima i socio-demografskim varijablama (godine starosti, broj dece, broj članova domaćinstva i broj braće i sestara) korišćen je Pearsonov koeficijent linearne korelacije.

3.6. Rezultati istraživanja

Posebno konstruisanim upitnikom izvršena je procena intenziteta stava pripadnika tri organizacione jedinice MUP-a Republike Srpske prema zavisnicima koji se odnosi na nameru lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv policijskih službenika. Upitnik je konstruisan na osnovu pregleda stručne literature i dokumenata organa formalne socijalne kontrole i sastojao se od 6 stavki. Prilikom davanja odgovora korišćena je petostepena skala Likertovog tipa. Nakon prikupljanja podataka upitnik je podvrgnut faktorskoj analizi (analizi glavnih komponenti). Pre sprovođenja analize, procenjena je prikladnost podataka za faktorsku analizu.

Pregledom korelacione matrice otkriveno je da svih 6 stavki imaju koeficijent vrednosti viši od 0,3. Vrednost Kajzer - Mejer - Oklinovog pokazatelja je 0.780. Bartletov test sferičnosti je statistički značajan ($X^2=363.421$, $df=15$, $sig. 0.000$). Ovakvi podaci ukazuju na faktorabilnost korelacione matrice. Faktorskom analizom potvrđeno je jednofaktorsko rešenje kojim se objašnjava 42,96% varijanse.

Nakon potvrde jednofaktorskog rešenja upitnika, cilj je bio utvrđivanje povezanosti između varijabli emocionalnih dimenzija ličnosti pripadnika MUP-a Republike Srpske, merenih Profilom indeks emocija (PIE-JRS), s jedne strane, i varijable intenziteta Stava prema zavisnicima, sa druge strane, merenim posebno konstruisanim upitnikom.

Rezultati linearne regresione analize relacija između varijable intenziteta stava prema zavisnicima i varijabli emocionalnih dimenzija ličnosti, merenih Profilom indeks emocija (PIE-

JRS) ukazuju da primenom Stepwise metode, na uzorku pripadnika MUP-a Republike Srpske postoji statistički značajna povezanost. Dobijeni koeficijent multiple korelacije je statistički značajan. Rezultati su sledeći: $R=0.138$; $R^2=0.019$; $R^2_{korig}=0.016$; $F(1.343)=6.647$; $p<0.010$, što se može videti u tabeli.

Tabela br. 3. – Koeficijent multiple korelacije, F-test i njegova značajnost.

Koef. Mult. Korelac	Koef. Mult. Determin	Korigovani koef. Mult. determin.	Standardna greška procene		Suma kvadrata	Stepeni slobode	AC na kvadrat	F	Znač.
				Regresija	2.740	1	2.740	6.647	.010
				Rezidual	141.388	343	.412		
.135	.019	.016	.64204	Ukupno	134.128	344			

Prediktor: REPRODUKCIJA

Zavisna varijabla: Stav prema naoružanim zavisnicima

Tabela br. 4 – Beta ponderi, njihova značajnost i linearne korelacije između prediktorskih i kriterijumske varijable.

Mo del	Varijable	Standardizovani koeficijenti	t	Značajnos t	Korelacije		
		Beta			Linearne korelacije	Parc. Korelac	Polu-parc. korelacije
1	(Constant) REPRODUKCIJA	.138	77.392 -2.578	.000 .010	-.138	-.138	-.138

Zavisna varijabla: Stav prema zavisnicima

Regresionom analizom dobijeno je da je od svih prediktorskih varijabli, samo emocionalna dimenzija Reprodukcija u negativnoj korelaciji sa varijablom Stav prema zavisnicima. Uočava se da sa snižavanjem vrednosti postignuća na emocionalnoj dimenziji Reprodukcija raste vrednost varijable Stav prema zavisnicima. Ovakav rezultat ukazuje da pripadnici MUP-a Republike Srpske koji imaju izraženiji Stav prema zavisnicima, a koji se odnosi na nameru lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv policijskih službenika, opisuje nedruštvenost i nedostatak srdačnosti, ali da mogu održavati intenzivnu prisnost sa malim brojem osoba. Introvertne su i imaju teškoća u suštinskoj komunikaciji sa ljudima. Mogu biti izdvojene iz društvenih odnosa, pa i iz sveta realnosti.

Istovremeno, pripadnici MUP-a koji imaju visoko postignuće na emocionalnoj komponenti Reprodukcija pokazuju i umerenu izraženost Stava o zavisnicima, kao licima koja su spremna upotrebiti oružje protiv pripadnika policije. Za njih bi se moglo reći da se ponašaju društveno, srdačno, prijateljski i predusretljivo. Otvorene i ekstravertne su osobe koje imaju empatiju za druge ljude. Uživaju u prisustvu drugih ljudi, vole prijateljske kontakte i imaju potrebu za vezivanjem. Sposobne su da investiraju u prijateljske veze, a prijateljstva održavaju preko tolerancije, razumevanja, podrške i opšteljudske prihvaćenosti. Izraženih su heteroseksualnih potreba i aktivnosti. Osećaju simpatiju za ljude u celini i neposredni su u izražavanju ljudske topline.

Neophodno je naglasiti da je (stepwise metoda), kojom se došlo do ovakvog rezultata, vrlo nestabilna od jednog uzorka do drugog. Kada se, pored te činjenice, u obzir uzme i niska korelacija od 0,138, koja je značajna na nivou od 0,010, ovi rezultati bi se morali uzeti sa velikom oprežnošću, tj. ne bi se smeli, bez dublje provere, uopštavati i na neke druge uzorke.

Jednosmernom analizom varijanse (ANOVA) proverili smo testove značajnosti razlika aritmetičkih sredina na svim socio-demografskim varijablama i varijabli stava prema zavisnicima.

Dobijeni rezultati pokazuju da na uzorku pripadnika MUP-a Republike Srpske postoji statistički značajna razlika aritmetičkih sredina na varijabli intenziteta Stava prema zavisnicima u odnosu na sledeće varijable Verska pripadnost i Mesto stanovanja. Takođe, rezultati pokazuju da se pripadnici MUP-a RS ne razlikuju prema izraženosti stava prema zavisnicima u odnosu na pripadnost organizacionoj jedinici niti u odnosu na uzrast ispitanika.

Prilikom analize postignuća na varijabli intenziteta Stava prema zavisnicima u odnosu na versku pripadnost dobijene su statistički značajne razlike aritmetičkih sredina koje ukazuju da su pripadnici Pravoslavne veroispovesti imaju izraženiji stav prema zavisnicima, koji se odnosi na nameru lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv policijskih službenika u odnosu na pripadnike islamske veroispovesti.

Tabela br. 5. Aritmetičke sredine, standardne devijacije, F-test i njegova značajnost na varijabli Stav prema zavisnicima u odnosu na versku pripadnost.

VERSKA PRIPADNOST	Stav prema zavisnicima	
	AS	SD
Pravoslavlje	3.7869	.60213
Islam	3.3730	.93379
F-test = 8.559; df = 1; p = .004		

Razlike u intenzitetu Stava prema zavisnicima postoje takođe i u odnosu na mesto stanovanja pripadnika MUP-a RS. Pripadnici koji žive u varošici imaju izraženiji stav o zavisnicima kao licima koji imaju nameru upotrebiti oružje protiv policije, od pripadnika koji žive u selu i gradu.

Tabela br. 6 Aritmetičke sredine, standardne devijacije, F-test i njegova značajnost na varijabli Stav prema zavisnicima u odnosu na mesto stanovanja.

MESTO STANOVANJA	Stav prema zavisnicima	
	AS	SD
Selo	3.6667	.70194
Grad	3.7706	.59763
Varošica	4.0614	.67634
F-test = 3.135; df = 2; p = .045		

Analiziranjem smera i jačine veze između varijable intenziteta Stava prema zavisnicima i kontinuiranih socio-demografskih varijabli, primenom Pirsonovog koeficijenta linearne korelacije, utvrđena je povezanost negativnog smera sa varijablom Broj braće i sestara ($r=.177$; $p=.001$). Ovakav rezultat ukazuje da su ispitanici koji imaju veći broj braće i sestara umereniji u stavu prema zavisnicima, odnosno da ispitanici koji imaju manji broj braće i sestara pokazuju i intenzivniji stav prema zavisnicima, a koji se odnosi na nameru lica u alkoholisanom stanju i zavisnika od psihoaktivnih supstanci da upotrebe oružje protiv pripadnika policije.

4. Predlog novih zakonskih rešenja (*de lege ferenda*)

U Članu 28. stav 1. Zakona o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske navedeno je da, „policijski službenik primenjuje policijska ovlašćenja prema vlastitoj procjeni u skladu sa zakonom, kao i na osnovu zakonite naredbe nadređenog policijskog službenika ili nadležnog organa“.[22]

Na osnovu ovog zakonskog rešenja od velike je važnosti, posebno za zakonodavne i pravosudne organe, raspolagati činjenicama o stavovima i uverenjima policajaca koji se svakodnevno suočavaju sa licima pod uticajem alkohola i narkotika. U postojećim pravnim propisima koji uređuju primenu represivnih mera policije, prvenstveno upotrebom sredstava prinude, ne postoji odredba koja se odnosi na šira policijska ovlašćenja prema zavisnicima od alkohola i narkotika. S tim u vezi, potrebno je uneti nove zakonske odredbe na osnovu kojih bi se pripadnicima policije dala šira ovlašćenja u primeni represivnih mera prema zavisnicima od alkohola i narkotika. Rezultati u ovom istraživanju daju mogućnost generalizacije problema koji predstavljaju lica u alkoholisanom stanju i pod uticajem narkotika, čak i pored poštovanja individualnosti u krivičnoj odgovornosti. U novom pristupu rešavanja ovog problem, prva mera, pre svega, je sveobuhvatna društvena akcija u suzbijanju alkoholizma i narkomanije. Alkoholizari i narkomani često negiraju da imaju problem sa mentalnim zdravljem, retko priznaju da ne mogu da se izbore za zavisnošću od alkohola i droge i slično. Jasno je, da im je potrebna pomoć stručnih lica iz oblasti psihologije i neuropsihijatrije, ali u većini slučajeva to je moguće jedino uz pojačane represivne mere organa formalne socijalne kontrole. Prema tome, obaveza je zakonodavca da u postojeće zakone unese nove odredbe koja daju mogućnost zdravstvenim radnicima da na osnovu svojih stručnih nalaza i mišljenja zahtevaju od pravosudnih organa obavezno lečenje u zdravstvenim ustanovama zavisnika od alkohola i narkotika. Sledeća mera, najvažnija zbog situacija u kojoj se pripadnici policije često nalaze prilikom susreta sa zavisnicima, počev od narušavanja javnog reda i mira, pa sve do situacija kada postoji mogućnost ili ako je zavisnik već upotrebio ili pretil oružjem, je donošenje novih propisa koja daju policiji šira ovlašćenja u upotrebi represivni mera prema zavisnicima.

5. Zaključak

Alkohol i psihoaktivne supstance su često uzrok kriminogenog ponašanja, a alkoholizam i narkomaniju možemo definisati kao poseban oblik ugrožavanja bezbednosti koji ima sve više manifestacija, naročito u svom oružanom obliku. Nalazi dobijeni u predmetu istraživanja „Stav pripadnika policije MUP-a RS prema zavisnicima od alkohola i narkotika“, predstavljaju polaznu osnovu u novom pristupu primene represivnih mera u rešavanju problema alkoholizma i narkomanije. Na osnovu analize svih dobijenih rezultata empirijskog istraživanja, postignut je cilj istraživanja, odnosno, jasno je utvrđeno da stavovi i uverenja policijskih službenika u Republici Srpskoj, naročito u situacijama kada su lica u alkoholisanom stanju naoružana, ukazuju na opasnost od upotrebe oružja prema policiji. Takođe, prema uverenjima pripadnika policije i brojnih autora velika je verovatnoća da će zavisnici od narkotika upotrebiti oružje u situacijama kada pokušavaju da dođu do narkotika. Izvodi se zaključak, da se hipoteze, ukoliko se pripadnici policije u toku izvršavanja zadataka suočavaju sa licima pod uticajem alkohola ili narkotika, utoliko su potrebne posebne represivne mere i ako zavisnici od alkohola i narkotika prilikom intervencije policije pružaju otpor, onda policijska ovlašćenja moraju biti šira, potvrđuju. Prema tome, očigledna je potreba za novim pravnim propisima koji su polazna osnova za rešavanje ovog ozbiljnog društvenog problema. Težište u primeni represivnih mera, pored ovlašćenja u vidu postupaka policije treba da bude i u upotrebi novih sredstava prinude. Naravno, bezbednosni izazov treba rešavati ne samo represivnim merama pripadnika policije i organa formalne socijalne kontrole, već i širom društvenom akcijom jer sprečavanjem prvenstveno nastanka alkoholizma i narkomanije, sprečiće se i drugi vidovi kriminaliteta koje prouzrokuje alkoholizam i narkomanija.

Bibliografija:

1. Bošković M., Kriminologija i socijalna patologija, društvo-zločin, strast i bolest, Matica srpska, Novi Sad, 1995, str. 219-220.

2. Trbić V., Alkohol, droga broj jedan. Faze razvoja alkoholizma, u (Nikolić, D.: Akcioni program primarne prevencije bolesti zavisnosti pušenja, alkoholizma i narkomanije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 42).
3. Nikolić D., Bolesti zavisnosti pušenje, alkoholizam, narkomanija, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 245.
4. Jerotić, V., Ličnost narkomana, Ars Libri, Beograd, 2006, str. 12.
5. Bošković M., Kriminologija i socijalna patologija, društvo-zločin, strast i bolest, Matica srpska, Novi Sad, 1995, str. 219.
6. Nikolić D., Bolesti zavisnosti pušenje, alkoholizam, narkomanija, Narodna knjiga Alfa, str. 13.
7. Alčaj S., Narkomanija-vrste droge i njihova dejstva, u (Nikolić D., Akcioni program primarne prevencije bolesti zavisnosti pušenja, alkoholizma i narkomanije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 58-59).
8. Ignjatović, Đ., Kriminologija, Dosije studio, Beograd, 2011, str. 131.
9. Bošković M., Kriminologija i socijalna patologija, društvo-zločin, strast i bolest, Matica srpska, Novi Sad, 1995, str. 228.
10. Bošković M., Kriminologija i socijalna patologija, društvo-zločin, strast i bolest, Matica srpska, Novi Sad, 1995, str. 228.
11. Nikolić D., Bolesti zavisnosti pušenje, alkoholizam, narkomanija, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 213.
12. Nikolić D., Bolesti zavisnosti pušenje, alkoholizam, narkomanija, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 312.
13. Korać H., Droge kao uzrok pojave kriminaliteta, Novi Pazar, 2008, str. 17.
14. Jerotić, V., Ličnost narkomana, Ars Libri, Beograd, 2006, str. 32.
15. Jerotić, V., Ličnost narkomana, Ars Libri, Beograd, 2006, str. 32.
16. Nikolić D., Bolesti zavisnosti pušenje, alkoholizam, narkomanija, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2007, str. 313.
17. Kako suzbijati narkomaniju i alkoholizam u zajednici?, Priručnik za edukaciju učesnika programa, Savezni zavod za zaštitu i unapređenje zdravlja, Beograd, 1995, str. 72.
18. Krivični zakonik Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske", Broj: 64/17., Banja Luka, 2017.
19. Stojanović, Z., Krivično pravo-opšti deo, Pravna knjiga, Beograd, 2009, str. 171-172.
20. Saopštenje Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske od 23.04.2019. godine, dostupno na: www.rt-rs.pravosudje.ba
21. Vlačić A., statistička obrada podataka i analiza rezultata istraživanja, na osnovu standarada, Kostić P., Priručnik PIE-JRS Profil indeks emocija, Jugoslovenska revizija i standardizacija, treće izdanje, Beograd, 2003.
22. Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, "Službeni glasnik Republike Srpske", Broj: 57/16., Banja Luka, 2016.

Istorija rada:

Rad primljen: 05.06.2019.

Prva revizija: 15.06.2019.

Prihvaćen: 17.06.2019.

